

Erdélyi Károly

BADALÓ

Erdélyi Károly BADALÓ

Erdélyi Károly

BADALÓ

KMMI-Füzetek XXVII.

Sorozatszerkesztő:
Zubánics László
elnök

Készült a Bethlen Gábor Alap támogatásával

Minden jog fenntartva

© Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, 2021
© Erdélyi Károly, 2021

A címlapon:
Badalói református templom

Kiadja:
A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet
90202 Beregszász, Széchenyi ú. 59/B.
Telefon/fax: (03141) 4-28-15
www.kmmi.org.ua
E-mail: kmmintezet@gmail.com

Felelős kiadó: **Dupka György** igazgató
Szerkesztette: **Szemere Judit**
Műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt**
Készült: Autdor-Shark Kft.
88 000 Ungvár, Vármegyeház tér 15.

Erdélyi Károly

BADALÓ

INTERMIX KIADÓ

Ungvár–Budapest

2021

TARTALOM

Ajánlás	7
Badaló történelme (1280–2020)	9
Gazdaság (kolhozrendszer) (1948–2020)	15
Oktatás	27
Kultúra, sport, szórakozás	31
Hitélet	33
Ártatlan áldozatok	37
Gvadányi József: „Melly faluba estem, a’ neve Badaló”	43
Petőfi Sándor Badalóban	49
Ferenczi Tihamér	53
Keresztyén Balázs	55
Régi idők hagyományai, szokásai	57
<i>A kender feldolgozása</i>	57
<i>Fonó</i>	58
<i>Lekvárfőzés</i>	58
Badaló jelene és jövőképe	61
A felhasznált fontosabb forrásművek	63
Képmelléklet	65

AJÁNLÁS

Községünk első írásos említése 1280-ban kelt, de bátran kijelenthetjük, hogy ennél korábban is éltek itt elődeink, akik sokszor nélkülözve, az árvizektől veszélyeztetve megmaradtak ezen a helyen.

A badalóiak mindig büszkén vállalták hagyományaikat. Az ősök és a hagyományok tisztelete ösztönözte a szerzőt e tanulmány megírására. Elolvasva a könyvet megtudhatjuk, hogy kik voltak, milyen körülmények között éltek és dolgoztak a régi badalóiak.

Szeretettel ajánlom e községtörténeti monográfiát a ma itt élő lakosoknak, az innen elszármazottaknak és hozzátartozóiknak, diákoknak és mindazoknak, akiket érdekel vidékünk történelme. E könyv segít elhelyezni községünket az országos történelmi események sodrában.

Elődeink küzdelmeiből mi is erőt meríthetünk arra, hogy a jelen esetleges nehézségeit leküzdve megpróbáljuk irányítani sorsunkat.

Tisztelettel:

Erdélyi Károly

BADALÓ TÖRTÉNELME

(1280–2020)

Mielőtt rátérnék Badaló község történetének részletes ismertetésére, szeretnék egy kis eszmefuttatást tenni arról, hogy kik éltek vidékünkön a IX. századig, vagyis a magyarok bejöveteléig, a honfoglalásig.

Érdeklődésemet e téma iránt a *Kárpátalja* hetilap 2011. november 25-i számában megjelent *Mégsem ukránok az őslakosok Kárpátalján* című újságcikk keltette fel. Az említett írásban Kobály József, a Kárpátaljai Honismereti Múzeum régészeti osztályának vezetője szerint a kárpátaljai történelem egyik kulcskérdése, hogy az ukránok (oroszok, ruszinok, rutének, kisoroszok) vajon tősgyökeres, azaz őslakói-e azoknak a földeknek, amelyen élnek, akik tehát már a magyarok IX. századi megérkezése előtt itt éltek, vagy a XIII–XVIII. század folyamán telepedtek meg itt Galíciából, Bukovinából, Volinyből és más területekről érkező. A tudósok véleménye e kérdésben megoszlik: egyesek szerint az ukránok őslakosok, mások szerint bevándorlók, a harmadik csoport azt gondolja, hogy őslakosok és bevándorlók is.

Vajon miről tanúskodnak a régészeti, nyelvi és történelmi források? A régészeti adatok szerint a mai Kárpátalja területén a VI–IX. században, tehát a magyarok megérkezése előtt szláv lakosság élt, de az összsláv települések a vidék nyugati, alföldi részén összpontosultak, míg az ukrán falvak a hegyvidéki és az előhegyi részeken terjedtek el, azaz nem kapcsolódnak egymáshoz genetikusan – állapítja meg a cikk szerzője. Ezenkívül a helynévanyag is eltér az alföldi és a hegyvidéki részeken. A Kárpát-medence némely alföldi helyneve arra utal, hogy az itt élő összslávok valószínűleg a déli és a nyugati szlávokhoz tartozhattak (horvátok, szerbek, szlovének).

„Az első fontos következtetés tehát: Kárpátalja ősi szlávjai és a mai ukránok között nincs közvetlen genetikai és földrajzi kapcsolat. Ez azt jelenti, hogy nem az emlékezet előtti idők óta élnek itt az ukránok, és hogy ősük áttelepülőkként érkeztek ide a későbbi időkben, döntően a XIII–XVIII. századok folyamán” – állítja Kobály József történész.

Badaló Árpád-kori település. Ennek bizonyítéka a szomszéd falu, Csoma területén Balaguri Eduárd archeológus és csapata által feltárt több mint ezer éves temető és település. Ez a lelőhely ékes bizonyíték arra, hogy eleink már közvetlenül Árpád bejövetele után megtelepedtek ezen a vidéken, és azóta is a terület őslakosságát alkotják. A Tiszacsomai Honfoglalási Emlék- és Szoborpark jelenleg is a kárpátaljai magyarság egyik legjelentősebb emlékhelye.

A falu nevének pontos eredete ismeretlen. Elképzelhető az is, hogy egy ősszláv személynévből ered, például hasonlítható a szerb-horvát Budilo személynévvel. Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* című munkájában azt írja a helység nevének eredetéről, hogy szóbeli hagyomány után annyit tudhatni, hogy Badaló lett a botoló melléknévből, mely nevet azért kapta e helység, mert bizonyos közlegelőn a szomszéd községek lakosaival összeperelvén e szomszédokat jól megbotolták. Így lett a botolóból Badaló. Ennyit a falu nevének eredetéről, amit csak szájhagyományokra lehet alapozni, amelyek közül sajnos nem tudjuk, hogy melyik variáció a hiteles.

Badaló rendezett portákkal bíró, magyarlakta település a Tisza jobb partján. Beregszásztól, a járási központtól 12 kilométerre fekszik. Északnyugatról Csoma községgel, keletről Vári és Halábor településekkel határos. Az államhatár túloldalán, Magyarország területén szomszédos települések Szatmárcseke és Tarpa. A legközelebbi vasútállomás szintén Beregszászban van, amely az Ungvár–Szatmár vasútvonal része. Tizenöt kilométerre a falutól található az Asztély–Beregsurány nemzetközi határátkelőhely. A 2014. január 1-jei állapot szerint a falu lakosainak száma 1783 személy, ebből 498 roma származású.

Lehoczky Tivadar *Beregvármegye monographiája* című könyvének IV. kötetében arról ír, hogy egy 1280-as évben a váradi káptalannál kiadott bizonyáglevélben a falut Budulonnak nevezik, amely akkor Borsova megyéhez tartozott.

Első tulajdonosa a Huntpázmán nemzetségből származó Hunt fia Gergely volt, aki a birtokot a Balog-Semjén nemzetséghez tartozó Ubul fia Egyednek adta cserébe annak másutt elterülő földjeiért.

A XIII. században már a virágzó községek közé tartozott, saját lelkeséggel rendelkezett. 1321-ben egy Jakab nevű papot említ a krónika, aki egy végrendeletnél tanúskodik. Az 1333. évi pápai tizedek rovatában Tamás nevű plébánosa fizetett adóul 3 garast.

A XIV. században a falu birtokosául a Nagysemjéni család említetik. 1552-ben Kozár Márton munkácsi várnagy, hű szolgálata jutalmául, királyi adományként, örök időkre kapott egy házat itt, az ahhoz tartozó külsőségekkel.

Az 1600-as évi adóösszeírásban a következő családok számítanak birtokosnak: Melith Pál, Dessewffy Ferenc, Czobor Mihály, Taxai István, Réthei Péter, Csemel Pál, Bornemissza László.

Az 1700-as évben a falu birtokosai a Bay, Balog, Buday, Farkas, Gecsei, Horváthi, Kendé, Károly, Pápai, Szűcs, Uszkai, Erdélyi, Fábián, Kelemen, Nagy, Szabó stb. családok. Hasonló nevű családok most is élnek a faluban.

A falu címerének összeállításának alapjául a Magyar Országos Levéltárban megtalálható 1823. évi pecsétlenyomat szolgált. A címerben csücsköstalpú pajzs kék mezejében zöld alapon a pajzs bal oldalán természetes színű, zöld koronájú tölgyfa; a pajzs jobb oldalán jobbról balra haladó természetes színű (fekete) vadkan látható.

Badaló 1823-ból származó ovális alakú pecsétjének közepén a „Badaló-Sigil V. M. 1823” felirat, valamint – akárcsak a címerben – vad-disznó és tölgyfa látható.

Az 1700-as évek derekától egy bő évszázadig a falu lakói szépen profitáltak a Tiszán lebonyolított kereskedelemből. A Máramaros-

ból az Alföldre veszélyes vizeken keskeny „szálakon” érkező tutajosok Újlak és Tiszabecs között kapcsolták össze azokat valóságos vízi szelvényekké sót, fafaragványokat, szerszámnyeleket, aszalt vagy friss gyümölcsöt szállító „armadájukat”. Várinál túlestek a vámon, majd Halábor és Badaló alatt megpihentek. A falu lakosai éltek a kínálkozó alkalommal; élelmiszerral – elsősorban száraz tésztával, tojással, tejjel –, valamint borral látták el a hosszú útra készülő hucul és ruszin tutajosokat, akik majd a nyár végén tengelyen vitték nehezen szerzett kincsüket, a búzát és kukoricát hegyvidéki falvaikba.

1834-ben tűzvész pusztított a faluban. A fél faluval együtt leégett a paplak is az egyházládával és szárazmalom. Ezek helyett a következő években újat építettek a hívek. A tiszai rév és a mészárszék jövedelme is az egyház vagyonát gyarapította. A XIX. század utolsó harmadában felépült a szökének mondott nagy folyó mentén húzódó vasútvonal. Ezt követően már vonatokkal szállították Magyarországon belsejébe a sót és a fát.

A trianoni határmódosítások végképp lehetetlenné tették a tiszai kereskedelmet, a falu így folyamatosan vesztett jelentőségéből. Kárpátja részeként a különböző időkben Badaló is több ország fennhatósága alá került.

A XX. században 17 különféle államalakulatot vagy államformát élt meg Kárpátja:

- Osztrák–Magyar Monarchia – 1918. november 15-ig,
- Magyar Köztársaság – 1918. november 16. – 1918. december 20.,
- Ruszka Ukrajna – 1918. december 21. – 1919. március 21.,
- Kőrösmezői Hucul Köztársaság – 1918. november 8. – 1919. március 21.,
- Magyar Tanácsköztársaság – 1919. március 21. – 1919. április 19.,
- román megszállás – 1919. április 10. – 1920 júniusának vége,
- csehszlovák megszállás – 1919. január 12. – 1920. június 4.,
- Csehszlovák Köztársaság – 1920. június 4. – 1938. október 7.,

- Csehek-szlovákok-kárpátoroszkok föderatív köztársasága – 1938. október 8. – 1938. október 26.,
 - Csehek-szlovákok-kárpátukránok föderatív köztársasága – 1938. október 26. – 1939. március 15.
 - Önálló Kárpát-Ukrán Köztársaság – 1939. március 15. (néhány óráig létezett),
 - Magyar Királyság – 1939. március 15. – 1944. március 21.,
 - a hitleristák által megszállt Magyarország és a nyilasok országa – 1944. március 21. – 1944. október 23.,
 - Csehszlovák Köztársaság – 1944. október 24. – 1944. november 25.,
 - Kárpátontúli Ukrajna – 1944. november 26. – 1945. június 29.,
 - Szovjetunió, Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság – 1945. június 29. – 1991. augusztus 23.,
 - Ukrajna – 1991. augusztus 23-tól napjainkig.
- Ezekhez a politikai, gazdasági változásokhoz mindig alkalmazkodni kellett Kárpátalja, köztük falunk lakosainak is.

GAZDASÁG (KOLHOZRENDSZER)

(1948–2020)

A községet 1944. október 26-án érték el a „felszabadító” szovjet csapatok. A lakosság a szovjethatalom minden „áldásával” megismerkedett: államosították az addig magántulajdonban levő földeket, szőlőket, rekvirálták a gazdálkodáshoz szükséges munkaeszközöket, állatokat, amelyek addig nagyon sok család megélhetését biztosították.

Badalóban a kolhoz megalakítása 1948. december 11-re esik, ugyanis ekkor tartották az első közgyűlést ebben a kérdésben. Az alakuló gyűlés eredeti jegyzőkönyvét a Kárpátaljai Állami Levéltár iratai között találtuk meg.

A gyűlésen, amelyen 204 ember vett részt, 7 napirendi pontot tárgyaltak:

1. A kolhoz megalakítása érdekében létrehozott kezdeményező csoport névsorának a megerősítése.
2. A kolhoz szabályzatának az elfogadása.
3. A kolhoz nevének elfogadása.
4. Az elnök és a vezetőségi tagok megválasztása.
5. Az ellenőrző bizottság megválasztása.
6. A társadalmasított vagyont felértékelő és átvevő bizottság megválasztása.
7. A belépési díj méretének a megállapítása.

A napirendi pontokkal kapcsolatban a következő határozatokat fogadták el:

1. A kolhoz megalakítása érdekében megválasztani a 204 személyből álló kezdeményező csoportot (a gyűlésen résztvevő mind a 204 embert a kezdeményező csoport tagjává választották).

2. Egyhangúlag elfogadni a kolhoz szabályzatát, és megbízni a következő személyeket aláírni:
Nagy Gyula, Szoboszlai Ignác, Pálfi Zoltán, Kosztyú József, Kémedi Károly, Szabó Gábor és Ferenci Bertalan.
3. A Badalóban megalakult gazdaságot „Bulganyin” artelnek nevezni.
4. A kolhoz elnökének megválasztani Kálló Imre Lajosét.
Vezetőségi tagoknak a következőket: Jakab Béla, Nagy Imre, Bíró Ida, Kálló Piroska, Szoboszlai Ignác, Bíró Elek és Balog Gyula.
5. Az ellenőrző bizottságba megválasztani: Vájnberger Dezső, Ferenci Károly és Kosztyú József.
6. A társadalmisított vagyont felértékelő és átvevő bizottság tagjainak megválasztani: id. Veres Elek, ifj. Kovács Gyula és Szoboszlai Gyula személyeket.
7. Megállapítani a belépési díjat 20-tól 40 rubelig.

Az alakuló közgyűlés után hozzáláttak a gazdaság anyagi javainak a létrehozásához. Megindult azt arteltagok verbuválása. Azok a személyek, akiknek semmijük nem volt, se földjük, se mezőgazdasági felszerelésük, könnyen megírták a kérvényüket az artelbe való felvételre, viszont akiknek meg kellett válniuk a jószágaiktól, a földjeiktől, a mezőgazdasági felszereléseiktől, bizony könnyes szemmel tették ezt meg. Ekkor dúlt a sztálini terror, az emberekben mélyen élt a „málenyikij robot” emléke, a fenyegetések, a megfélemlítések mindennaposok voltak.

Néhány kérvény eredeti szövege illusztrálásképpen.

A badalói Bulganyin artel vezetéséhez

Kérelem

Én, Danó Mihály Istváné, 34 éves, óhajtom az artelbe való belépésemért, és kérem a kérelmem a közgyűlés elé terjeszteni a jóváhagyás végett.

Családi állapotom: feleségem 34 éves

Gyermekem 7 éves
Gazdasági felszerelésem nincs
Földterületem nincs
Badaló, 1948. XII. 15-én
Aláírás: +++ (három kereszt)

A községi komitethez

Én, Balog Elek Kálmáné, 29 éves, óhajtom a kollektív gazdaságba való felvételemet.

Én kérem a községi Komitetet a községünkben a kollektív gazdaságot megalakítani.

Földterületem 7,20 hektár

Igavonó jószágom: 2 csikó, 3 éves

Gazdasági felszerelésem: 1 drb. vastengelyű szekér, 1 drb. eke, 1 drb. borona, 1 drb. vetőgép, 1 drb. kapálógép, 1 drb. szóró rosta.

Családi állapotom: feleségem 29 éves, 4 fiú, 16 éves aluli.

Anyám 66 éves

Badaló: 1948. XII. 11.

Aláírás: Balog Elek

Badalói Községi Komitéthoz

Kérelem

Én, Kálló András Andrásé, született 1892-ben, óhajtom a kollektív gazdaságba való belépésem. Ezek folytán kérem községünkbe megalakítani a kollektív gazdálkodást.

Földterületem: 4 ha;

Gazdasági felszerelésem: 1 vastengelyes szekér, 1 eke, 1 borona;

Családi állapotom: feleségem, szül. 1892-ben

1 fiam, szül. 1925-ben

Badaló, 1948. XII. 10.

S. k. Kálló András

*A Badalói Községi Néptanács*hoz

Kérelem

Én, Veres Gusztáv Károlyé óhajtom a kollektív gazdálkodást.

Földterületem: 2,9 ha

Gazdasági felszerelésem: 1 vastengelyű szekér, 1 eke, 1 vasfogú berena.

Fogat: 2 ökör

Feleségem: 52 éves

Badaló, 1948. XII. 9.

Aláírás: s. k. Veres Gusztáv

Hasonló tartalmú kérvényeket kényszerítettek ki az emberekből fenyegetésekkel, ijesztgetésekkel, terrorizálással. Az emberek kénytelenek voltak megválni az egész életükben szorgos munkával gyarapított földjeiktől, gazdasági felszerelésüktől és állataiktól. A kérvényekből ítélve sok roma nemzetiségű személyt is beléptettek a kollektív gazdaságba. Ez könnyen megállapítható a nevekből, a keresztekkel való aláírásokból és az oroszul írt kérvényekből. Nekik semmijük nem volt, így tehát semmit se vittek be a közösbe. Badalóban a kollektivizálásig működött a Tisza földművelési egyesület, ahol nyilvántartották minden gazda tavaszi vagy őszi vetési szándékát, fel volt tüntetve a gazda összföldrészlege és hogy kultúránként mennyit akar vetni.

A közös gazdaság nehezen indult be. Aktivizálódtak a rekvirátorok összeszedni a gazdáktól a belépési kérvényükben feltüntetett gazdasági felszereléseiket és állataikat. Sokaknak lebontották a gazdasági épületeit is. A faluban nem voltak földesúri birtokok. Volt egy pár jó módú gazda, akik idegen munkaerőt is alkalmaztak, de általában az emberek maguk művelték meg a földjeiket. Némi állami segítséggel és az emberektől összeszedett építőanyagokból megkezdték építeni a közös gazdaság állattenyésztésre hivatott épületeit: a tehénistállókat, a sertésólakat, a juh- és tyúkfarmot.

A kolhozgyűlések első jegyzőkönyvei magyarul íródtak ceruzával, ezek mára már nagyon nehezen olvashatóak. Az első gyűléseken általában a kolhozelnök számolt be a teendőkről. Például: vetőmagbeszerzés, takarmányellátás, trágyakihordás, a szőlőbrigád felszerelése, a közbiztonság – a milícia eltartása, a kolhozelnök és a főkönyvelő fizetésének a megállapítása, ami 50 % pénzben, 50 % természetben lett megállapítva. Megválasztották a község postását is, aki Kovács József J. lett. (1949. 01. 16-i gyűlés)

A kezdeti jegyzőkönyvek általában arról tanúskodnak, hogy a felszólalásokat nem rögzítették, a határozatokat egyhangúlag fogadták el.

Központi utasításra megindult a harc a kulákság ellen.

Egy 1949. 03. 12-én kelt, 10. számú jegyzőkönyv szerint a gyűlésen 337 személy vett részt. A napirendi pontok közt szerepelt többek között a kulákok kizárása a Bulganyin Kolhozból. A kérdéssel kapcsolatban beszámolót tartott Skoljavenko elvtárs, a Járási Tanács elnökhelyettese. Beszámolójában többek között aláhúzta, hogy a kulákok a kolhozparaszttság ellenségei, akik kegyetlenül kizsákmányolták a szegényeket és a nincsteleneket. Ők most meghúzzák magukat, bemásztak a kolhozba, úgy működnek, hogy belülről bomlasszák a rendet a kolhoz szétesését szorgalmazva. A beszámolóval kapcsolatban felszólalt Ferenci elvtárs is, aki azt húzta alá, hogy a kulákok a nép ellenségei, és nincs helyük nemcsak a kolhozban, hanem a faluban sem. A vitatott kérdéshez hozzászólt Kémedi Károly is, aki a kulákokat a munkásság elvetemedett ellenségének nevezte, és szintén javasolta kizárásukat a kolhozból.

A továbbiakban az adott kérdésben felszólalt Kálló Imre kolhozelnök is, aki arról beszélt, hogy hibát követtek el, amikor felvették a kulákokat a kolhozba. Minél hamarabb ki kell zárni őket, hogy ne bomlasszák a gazdaságot belülről.

Az adott kolhozgyűlés elhatározta:

I. Kizárni a Bulganyin kolhozból a következő kulákokat:

1. Balog Elek Kálmáné
2. Szabó Aranka Kálmáné
3. Orosz Mária
4. Nagy Béla Zsigmondé
5. Veress Elek Károlyé
6. Veress Juliska Józsefé
7. Nagy Pál Pálé
8. Nagy Pál Ferencé
9. Nagy Béni Ferencé
10. Fábíán Gusztáv Ferencé

II. Elkötelezni minden kolhozistát ébernek lenni és kérlelhetetlen harcot folytatni a kulákok és szekértolók ellen.

A gyűlés elnöke: (Kálló)

Az 1949. 03. 30-án kelt 13. számú közös vezetőségi és tanácsi határozat értelmében a kolhoztagok részére megállapítás szerint a kolhoz határából kimérendő 0,25 ha földrészleg.

Az 1949. 07. 03-án kelt 31. számú jegyzőkönyv alapján a kolhoztagok azt követelik, hogy hadd arassák le saját részükre az általuk elvetett volt földjük termését, mivel írásos parancs nincs az ellenkezőjéről.

A közgyűlésen hangot adtak annak a követelésüknek is, hogy a kizárt 10 „kulákot” vegyék vissza a kolhozba, mert a nép bebizonyítja, hogy a valóságban azok nem is voltak kulákok.

Ennek ellenére tovább folyt a kulákküldözés. Az 1949. 08. 28-i közgyűlésről szóló 34. számú jegyzőkönyv alapján ismét kizártak a Bulgariyin kolhozból kuláknak nyilvánítva 11 tagot:

1. Nagy Gyula Károlyé
2. Veress Gusztáv Károlyé
3. Bíró Elek Gusztáv
4. Nagy Antal Gáboré

5. Veress Emma Károlyé
6. Nagy Amália Pálé
7. Szabó Gusztáv Imrée
8. Csóbi Emma Bénéé
9. Nagy Elemér Pálé
10. Nagy Ernő Lajosé
11. Péter Albert Ferencé

Mai szemmel érdekes és furcsa dolgokat olvashatunk a korabeli járási újság, a *Vörös Zászló* hasábjain.

Badaló minden téren teljesíti kötelességét

Badaló dolgozói – megfelelő előkészítés után, amelyet Ferenci Bertalan községi tanácselnök, Goldberger Andor községi titkár és Kémedi Károly komparttitkár végeztek – 2 nap alatt 61 400 rubel befizetésével 121%-on tett eleget a községre vonatkozó államkölcson-jegyzési előirányzatnak.

Az államkölcson-jegyzési akció gyors és nagysikerű lefolytatása során dicséretreméltó buzgalommal dolgoztak Nemes Tibor ig. tanító, továbbá a komszomol ifjúság élén Veress Emmával.

A jegyzésre felszólítottak közül a legkevesebb megértést Csóbi Elek és Szalai Dezsőné tanúsították.

A község közismerten hangyaszorgalmú népe a tavaszi vetésekkel 400 ha teljesen elkészült. Az őszi vetés 200 h-t tesz ki. Az ősziek, különösen a rozs, igen szépek, bár az esőhiány miatt fejlődésükben az utóbbi napokban kissé megálltak. Jól kelnek és erőteljesen fejlődnek a tavasziak is, de ezek esőt kívánnak.

Badaló községben a magyar és az orosz nemzetiségű lakosok között minden téren a legpéldásabb egyetértés érvényesül. Sűrűn ismétlődő kulturális előadásait együttesen orosz és magyar műsorszámok beállításával rendezik. (*Vörös Zászló*, 1947. 05. 12.)

Azonban meg kell jegyezni, hogy a faluban ezidőtájt nem élt orosz lakosság a határőrségen kívül, éppen ezért az újságcikk kulturális része csúsztatásnak tűnik.

A badalói pártszervezet rosszul irányítja az őszi vetések előkészítését

Kémedi Károly, a badalói pártszervezet titkára az ottani párttagokat 7. hó 19-én gyűlésre hívta egybe, hogy az őszi vetés előkészítő munkálatairól tárgyalást folytassanak.

Miután a badalói pártszervezetnek munkaterve sajnos nincs, nem volt tervbe véve, s így nem volt kellőképp előkészítve ez az egyébként megfelelő időben összehívott gyűlés sem.

Az őszi vetés előkészítésének és megkezdésének kérdéseit Kémedi elvtárs ismertette anélkül azonban, hogy a tárgyról előzőleg kellő tájékozódást szerzett volna. Így még azt sem tudta pontosan, hogy a falunak mennyi őszi kalászoszt kell vetnie. (Vörös Zászló, 1947. augusztus 31.)

A badalói falusi szovjet új székháza

Badalovo dolgozói újjáépítettek egy a fasiszták által lerombolt, ötszobás épületet. A falusi szovjet november 7-től már ebben az új épületben folytatta működését.

Az újjáépítésnél különösen jól dolgoztak Rajó Béla, Szallai Etel, Kázmér Ida, Székely Rozália stb.

Ferenci Bertalan, Badalovo

(Vörös Zászló, 1948. XI. 4.)

A badalovói kolhozisták örömmel fogadják a választások napját

A badalovói kolhozisták örömteljesen fogadják 1949. 01. 30-át, a népbírószági választások napját. A kolhoztagok szorgalmasan tanul-

mányozzák a választási szabályzatot. Úgy az agitkollektíva vezetője, Nemes Tibor tanító, mint a tanítók általában, aktív munkát fejtenek ki a választók között. Az agitációs munkában kitűnnek Nagy Imre, Kosztyu Ilona, Szilágyi Erzsébet agitátorok. Az agitkollektíva már szépen feldíszítette mindazokat a helyiségeket, melyekben a szavazás történni fog.

A badalovói választások ismét bebizonyítják, hogy egységesen állnak pártunk és kormányunk mellett – január 30-án egytől egyig leadják szavazataikat a kommunista és pártonkívüliek blokkjának jelöltjeire.

Turovec, a körzeti pártbizottság meghatalmazottja
(Vörös Zászló, 1949. 01. 20.)

Fejetlenség a badalovói Bulganyin kolhozban

Immár 2 hónapja, hogy a badalovói szegény és középparasztok elhatározták, hogy a kolhozúton indulnak el.

A kolhoz vezetőségének Kálló Imre kolhozelnök irányítása mellett már eddig is minden lehetősége megvolt arra, hogy kellő módon készüljenek fel a tavaszi vetéshez. Mit tett ezzel szemben Kálló Imre és a kolhoz vezetősége? A kolhoz raktárában hiába keresnének máig is akárcsak 1 kg búzavetőmagot is. Kálló elvtárs arra számít, hogy majd egy másik kolhoztól pénzért vagy cserébe vásárolnak búzát. ... A mai napig nem tudja, mennyi szekér és gazdasági felszerelés szorul javításra.

Pedig minden lehetőség meg van adva. A kolhoznak 3 q szenet és 25 kg szeget utaltak ki.

A badalovói Bulganyin kolhozban uralkodó helyzetekért felelős a badalovói falusi Szovjet (elnök Ferenci elvtárs).

...

Ami pedig Kálló elvtársat, a kolhoz elnökét illeti: jól tenné, ha gondolkozna rajta, képesnek érzi-e magát a kolhoz helyes vezetésére, s

ha megtalálja, hogy az meghaladja erejét, leghelyesebb, ha azt őszintén és becsületesen bevallja.

Baraté F.

(Vörös Zászló, 1949. 02. 3.)

A közgyűlések levéltári jegyzőkönyveinek hiányosságai miatt nehezen lehet nyomon követni, hogy mikor alakult át a Bulganyin Kolhoz Gorkij Kolhozzá, mikor váltották le Petnesz Ilja kolhozelnököt és választották meg Ohár Györgyöt a Gorkij Kolhoz elnökévé.

A gazdaság 1955-ös vezetőségi üléseinek jegyzőkönyveiből megtudhatjuk, hogy szó volt az óvoda megszervezéséről, a gazdaság villamosítási tervéről, 2 silótorony, 1 víztorony, 1 juhakol, 2 trágyagödör, 1 borjúistálló, klub és kolhoziroda felépítéséről. Valamint azt is megtudhatjuk, hogy az 1955. április 8-i állapot szerint a gazdaságban 126 darab tehén, 461 darab sertés, ebből 66 anyakoca, 546 darab juh és 159 darab ló volt nyilvántartásban.

Az elkövetkező években a kolhoz sikeres fejlődésen ment keresztül, köszönhetően az aránylag jó termőföldeknek, a szorgos, munkaszerező embereknek és a kialakulóban lévő szakembereknek a járás, sőt a terület élgazdaságává vált.

1961. február 28. fontos dátum a kolhoz életében. Közgyűlésre került sor a következő napirendi ponttal:

1. A Gorkij Kolhoz átalakulása állami gazdasággá.

A közgyűlést, amelyen 849 személy vett részt, Szabó István vezette. (A közgyűlést, ha hinni lehet a résztvevők számának, valószínűleg szabad téren tartották, mert a faluban olyan épület nincs, ahova ennyi személy befért volna.)

Információval Dolgoseja V. K., a járási pártbizottság képviselője lépett fel, aki ismertette a napirendi pont aktualitását.

Mivel a változástól sok ember sorsa függött, a vitatott kérdéshez többen hozzászóltak: Bak István, Bózsár János, Bakó Magda, Kálló Piros-

ka, Mermelstein Béni, Jaró Béla, Strom Gusztáv, Orosz Miklós, Kosztyú József, Péter Imre, Kálló András, Kállai Sándor, Borbély Béni, Bíró József, Palner József, Orosz István, Nagy Tibor, Kémedi Ernő, Bíró Lajos, Nyíri János, File Tamás, Szatmári Rozália, Balog Alajos és mások.

A közgyűlés a következő határozatot fogadta el:

1. Átalakítani a badalói Gorkij Kolhoz Luzsankai Állami Gazdasággá.

A határozatot a jelenlévők egyhangúlag elfogadták.

Az átalakulás pillanatában a Gorkij Kolhoz számláján 1 millió 600 ezer rubel volt, ami átment a Luzsankai Állami Gazdaság számlájára.

A Gorkij Kolhoz beolvadása után a Luzsankai Állami Gazdaságba kissé megváltozott a helyben élő emberek élete. Az állami gazdaság 8 községet foglalt magába: Bakta, Gecse, Csoma, Badaló, Halábor, Macsola Hunyadi, Asztély. A gazdaság részlegekre volt felosztva, a részlegek élén részlegvezetők álltak, akik közvetlenül feleltek a különböző termelési ágazatok működéséért.

A tudományos-kísérleti állomás 14 speciális részleget és laboratóriumot egyesített: földművelődési, növénytermesztési, vetőmagtermelési, kukoricaszelekciós, takarmány-előállító, gyümölcsészeti, szőlészeti, növényvédelmi, mezőgazdasági termékek tárolása, állattenyésztési, mechanizáció, agrokémiai, közgazdasági, tudományos-technikai információ. A tudományos-kísérleti munkát több mint 120 tudományos munkatárs, laboráns és technikai munkatárs végezte.

A Kárpátontúli Állami Mezőgazdasági Kísérleti Állomás, amely 4478 hektárnyi földön gazdálkodott az 1960–80-as években, igen szép eredményeket ért el országos szinten a mezőgazdasági tudományok és a mezőgazdasági termelés ágazati területén. Igazi iránytűje, példaképe volt Kárpátalja állami gazdaságainak és kolhozainak azon a téren, hogy hogyan kell jövedelmezően gazdálkodni az állattenyésztésben, növény-, gyümölcs-, vetőmagtermesztésben és más vezető ágazatokban.

Az intézet igazgatói különböző időszakokban:

I. J. Dobrohlib – 1946–1955

M. D. Szpinul – 1955–1961

O. D. Sesztyigyeszjatnij – 1961–1963

I. G. Saskov – 1963–1966

M. B. Vájsz – 1966– 1976

V. V. Sepa – 1976–1995

O. M. Szabelko – 1995–1996

O. I. Popovics – 1996

A. V. Baljan – 1996–2011

H. D. Fedorjuk – 2011–2014

G. B. Szpászki – 2014–2018

A. Sz. Ljubna – 2018–2019

O. Sz. Matiega – 2019–

A kísérleti állomás, amely az idők során többször is nevet változtattott, az 1990-es évektől mint gazdaság, mint tudományos intézmény kezdett hanyatlásnak indulni. A Szovjetunió szétesése után a fiatal ukrán állam sok problémával küszködött. Egyre kevesebb lehetőség nyílt a mezőgazdasági tudományos intézmények anyagi támogatására, amelyek törvényszerűen úgy morálisan, mint gazdaságilag a mai napra tönkrementek. Szomorú látvány nézni a lerobbant gazdasági épületeket, a szétlopkodott, lepusztult farmokat, a be nem vetett, parlagfűvel ellepett földeket.

A gazdaságban a munkahelyek kb. 95 százaléka megszűnt. A férfilakosság fiatalabb része külföldön keresi a megélhetési lehetőségeit, a nők igen csekély hányada a járás varrodáiban és külföldi kézben lévő gyáraiban, igen alacsony fizetésért próbál helytállni. Sajnos a helyzet pozitív megváltoztatására, különösen a fiatalok számára, a közeljövőben igen kevés a remény.

OKTATÁS

Minden faluközösség életében nagy szerepet játszik az iskola, úgy a felnövekvő nemzedék, mint a felnőtt lakosság körében. Az 1930-as évek kezdetéig Badalóban az oktatás a „rég” elemi iskolában történt összevont osztályos rendszerben. A régi iskola három tanteremből állt, s a falu közepén helyezkedett el.

A jelenlegi iskolát 1934-ben építették a csehszlovák éra idején. 1938–1944 között az iskola Magyarország fennhatósága alatt működött. 1945-től, Kárpátalja Ukrajnával való egyesülésétől magyar tanyelvű elemi iskolai státuszban volt. 1948-tól a regnáló hatalom átminősítette magyar tanyelvű általános iskolává.

1990-ben az iskola felvette gróf Gvadányi József nevét, amelyet a mai napig is visel. Ezt az eseményt az iskola bejáratánál elhelyezett emléktábla örökíti meg, amelynek szövege a következő:

„Iskolánk névadója Gróf Gvadányi József lovas generális és író emlékére, aki 1763-tól 1765-ig községünkben állomásozott, itt írta Badalói kvártéjkozás című művét.

Állíttatta

Beregszásziért Alapítvány

Gróf Gvadányi József alap

2016”

Az iskolában a tanítás két műszakban történt. Éppen ezért aktuálissá vált az épület kibővítése. 2003-ban a Beregszászi Járási Tanács kezdeményezésére és finanszírozásával (elnöke: Erdélyi Károly) elkészült az iskola négy tanteremmel és tornateremmel való kibővítéséről szóló tervdokumentáció. 2004–2005 folyamán a Be-

regszászi Járási Állami Adminisztráció (vezetője: Bihari András) teljes finanszírozásával, állami pénzből, a Krisztina nevű munkácsi építkezési vállalat kivitelezésében felépült az új szárny négy tanteremmel. A korszerű, modern bútorokat, táblákat, technikai eszközöket a megyei oktatásügyi osztály biztosította. Beindult az egyműszakos tanítás.

Jelenleg az iskolának 168 tanulója van, ebből 98 roma származású. A tanmenetet 18 pedagógus biztosítja. Felsőfokú végzettséggel 10-en rendelkeznek.

Az iskolának a magyar érában az utolsó igazgató-tanítója id. Nemes Tibor volt. A szovjet-ukrán időkben a következő igazgatók irányították a tanintézetet: Balázs Ernő, Orosz Bertalan, Kishegyi Elemér, Hajnal Béla, Erdélyi Károly, Kristán Bertalan, Szabó Árpád, Sverga Margit, Veres Csilla.

A Badalói Általános Iskola végzősei közül többen sikeresen helytálltak, és szereztek diplomát az ország különböző egyetemein, főiskoláin. Ilyenek:

- dr. Nagy Károly – orvos,
- Erdélyi Károly – történész, közgazdász,
- Nagy Ferenc – zootechnikus, biológus,
- Tóth Ilona – matematikatanár,
- Sverga Margit – magyar nyelv- és irodalomtanár,
- Tompa Zita – magyar nyelv- és irodalomtanár,
- Micik Júlia – matematikatanár,
- Keresztény Balázs – helytörténész,
- Balog Zita – lelkész,
- Sárközi Gyurica – számítástechnikus,
- Székely József – közgazdász,
- Péter Csaba – pénzügyi szakember,
- Pápai Szilvia – történész,
- Erdei Viktória – könyvelő,

- Kis Gyöngyi – könyvtáros,
- Hajdu Ferenc – lelkész,
- Sárközi Attila – közgazdász,
- Sárközi Csilla – angol-történelem szakos tanár,
- Nagy Irén – angol-történelem szakos tanár,
- Nagy Henrietta – jogász,
- Péter Elek – állatorvos,
- Ferenci Attila – színész,
- Fábián Margit – könyvelő,
- Dankai Péter – állatorvos,
- Sárközi Barbara – könyvelő,
- Jakab Géza – számítástechnikus,
- Nagy Gabriella – történelem-magyar szakos tanár,
- Barát Imre – lelkész,
- Bíró Béni – zootechnikus,
- Bíró Elek – agronómus,
- Mermelstein Imre – gépészmérnök,
- Péter Anikó – angol-magyar szakos tanár,
- Jakab Attila – lelkész,
- Jakab Gábor – biológia-földrajz szakos tanár,
- Jakab Krisztián – agronómus,
- Szalai Zsuzsanna – földrajztanár,
- Szalai Bettina – angol-történelem szakos tanár,
- Pápai Katinka – könyvelő,
- Bíró Gábor – állatorvos,
- Bíró Szabolcs – állatorvos,
- Péter Ibolya – nemzetközi jogász.

Ez a névsor természetesen nem teljes, csak azt bizonyítja, hogy mennyi értékes ember szerzett felsőfokú végzettséget Ukrajna és Magyarország patinás egyetemein, főiskoláin, magyar nyelven elvégezve a Badalói Általános Iskolát. Ha ezek a személyek mind itthon tartóz-

kodnának és itthon tevékenykednének, mennyivel emelkedne a falu tudományos, kulturális és gazdasági ereje!

Az utóbbi években nagyon megváltozott a tanulók nemzetiségi összetétele a roma népesség javára. Éppen ezért a tantestületnek nagy erőfeszítéseket kell tennie az iskolalátogatás biztosítása, valamint a tananyag megfelelő elsajátítása érdekében. A fent említett okok miatt elindult az a tendencia, hogy a szülők egy része a járás más iskoláiba járattja gyerekeit.

KULTÚRA, SPORT, SZÓRAKOZÁS

Sajnos a kulturális és sportéletéről a faluban jelenleg csak azt konstatálhatjuk, hogy valamikor szebb napokat élt meg.

Talán a szovjet éra idején fordított az állam a legtöbb figyelmet és anyagiakat a kultúrára és a sportra is. Ha visszaemlékszünk a régebbi időkre (1960–2000), a kultúrházban rendszeresen voltak mozielőadások magas látogatottsággal. Időnként felléptek a helybeli színjátszó és tánccsoportok. Citerazenekar is működött. Rendszeresen tartottak különböző bálakat: álarcos-, regruta-, szüreti-, újévi bál. Időnként felléptek a környező falvak színjátszó csoportjai is.

Az utóbbi időben hagyománnyá váltak a helyi tanács által szervezett disznótoros vacsorák, amelyeken mintegy 150–180 fiatal és fiatal házaspár vesz részt. A jó hangulatról a finom disznótoros ételek és a Bózsár zenekar gondoskodik. Rendszeressé váltak a szintén tanács által rendezett falunapok is. Ezeket általában nyáron, az aratás után tartják. Ezt a napot szórakozással, sportolással, pihenéssel tölti a falu apraja-nagyja.

Azt tapasztalhatjuk, hogy rohamosan változnak az idők. A romló gazdasági helyzet, a keleti régióban kitört úgynevezett hibrid háború következtében sok fiatal, fiatal házaspár a biztonság és a jobb kereseti lehetőség érdekében külföldön keresi a sorsa jobbra fordulásának lehetőségeit. Ezenkívül a televízió, az internet, az okostelefon korát éljük. A kultúrház anyagi lehetőségei minimálisak. A fiatalság színe-java nem tartózkodik itthon, a falu kiürült. Ilyen körülmények között a klubvezetőnek nem könnyű kielégíteni a kultúrával, szórakozással kapcsolatos igényeket.

HITÉLET

Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* című könyvében arról elmélkedik, hogy a reformáció előtti időszakban a faluban óhitű keresztyének élhettek, talán ruthén nyelvűek. Erre abból következtethetünk, mert az 1799-ben elbontott régi templom falai festett képekkel voltak borítva. A falában lévő kőszekrényben talált dokumentumokat az új templom falába ismét visszatették, azonban azok nem magyarul és nem is diákul (latinul) voltak fogalmazva, hanem a vidéken lakott értelmiségiek által el nem olvasható, meg nem értett más nyelven.

A reformáció szele a XVI. század derekán érte el a települést, s 1550-ben a gyülekezet – szentegyházával együtt – csatlakozott a nyugati keresztyénséget alapjáig átható szellemi forradalom kálvini irányzatához. Nyomtatott források szerint Badaló református egyháza 1550-ben keletkezett, amit valószínűsít Beregszász közelsége és az a tény, hogy 1550–1553 között a többi környékbeli faluhoz hasonlóan plébánosa volt, aki a régi névhasználat ellenére már a reformáció híve lehetett.

Badaló lakossága 1553-ban 71 gabonatermesztéssel foglalkozó jobbágycsalád volt. A következő évtizedekben a dézsmajegyzés tanúsága szerint a falu és a gyülekezet élete folyamatos volt. Első bizonyosan református prédikátorát, Szinyérváraljai Baltazárt 1577-től ismerjük.

Az 1580-as években adataink szerint mint anyaegyház működött. 1597-ben itt szolgált Décsi Pál „Jézus gyülekezetének pásztora”, majd 1598-ban Vízivárosi Király Péter, 1599-ben Salánki Miklós, 1605-től Vári Mihály vezette az ekléziát. A XVII. században itt szolgált prédikátorok névsora jelzi a gyülekezeti élet folyamatosságát. Borsavai Mártét 1595-ben szentelték pappá, badalói lelkész volt 1607-től. Őt kö-

vette Beregszászi János 1613-tól. A század végéig folyamatosan volt itt prédikátor.

A badalói egyike azoknak a beregi egyházaknak, amelyekben legkorábban alkalmaztak rektort. Első rektora 1595-ben Halász Mihály, 1615-ben Vári János volt.

Az ezt követő időkből a Badalói Református Egyház lelkipásztorai:
(munkácsi) Zombori Pál – 1634–?

Somogyi Ferenc – 1675–1686

Veresmarti K. István – 1733–1740

Vári Fábián Mihály – 1740–1755

Viski Székely József – 1755–1759

Bakos János – 1759–1772

Győri Mihály – 1772–1774

Jánki János – 1774–1779

Thári János – 1779–1781

Téglási József – 1781–1782

Ináncsi Pap Mihály – 1782–1787

Szatmári ? – 1787–1792

Ináncsi Pap Mihály – 1792–1800

Nagy József – 1800–1821

Sz. Kovács István – 1821–1836

Nagy Pál – 1836–1838

Berecki József – 1838–1841

Szűcs János – 1841–1850

Bakó Balázs – 1850–1851

Zámbori Béla – 1851–1900

Kazay Gyula – 1900–1916

Kóta Lajos – 1916–1919

Rácz Miklós – 1919–1919

Szabó Géza – 1969–1978

Gulácsi Lajos – 1978–1982

Cirák Béla – 1982–1991

Delényi István – 1991–1994

Baráth Imre – 1994–2010

Sápi Zsolt – 2010–

A szájhagyomány szerint Badaló temploma a XIV. században épült. A későbbi évszázadok során többször is átépült.

Az 1794–1804 között történt átépítésével egyszerű barokk templommá lett. Jelentős mértékben kibővítették és átalakították az épületet, amelyen már csak a déli fal egy részlete, a rajta található befalazott réseblakkal őrzi a középkori jelleget.

A templom 540 ülőhelyes. Az orgona 1894-es évszámot visel, 8 registerszeres és ma is használatos. Maga az épület késő barokk stílusú, ám nagyon egyszerűen kivitelezett építmény. Figyelemreméltó viszont magas, sudár, jó arányú, háromemeletes tornya, amelynek legfelső szintje kissé szélesebb az alatta lévőknél. Ez hordozza a négy kistoronnyal ékesített hatszögletes, karcsú, magasba szökkenő, tűhegyes végű toronysisakot, amelynek csúcsán sokágú csillag emlékeztet jelképes értelemben az egész világot beragyogó betlehemi csillagra.

A templom mennyezete sík. Két végén oszlopsorra állított, fehérre festett karzat egymásba fonódó oszlopsorral. A szószék fehér és aranybetétes szerkezetű, háromnegyedes kör alakú. Alul aranyozott félgömbök díszítik, alja arany csúcsban végződik. A szószékkorona hasonlóan köríves, arany csíkkal és gyöngysorral díszítve, tetején aransugaras kőtábla.

A gyülekezet az egyházi szertartások lebonyolításához szükséges úrasztali felszerelési tárgyakkal rendelkezik: különböző kelyhek, boroskanna, kenyérosztó-tál, mózesszék, úrasztala, különböző terítők és abroszok, szószéktakaró.

Harangok:

1. Kisharang. Bronz, domború díszítéssel. Felül reneszánsz motívumokból álló mintasor. Alatta felirat: „A Badalai reformata IV. sz.

eklessia Isten dicsőségére öntette rettegi harangöntő Lázár György 1777 maga költségén.” Alatta a fenti mintasor tükörképe. A palást alsó részén három körcsík. Készült: 1777.

2. Nagyharang. Bronz, domború díszítéssel. Felül gyöngysor, alatta akantuszleveles mintasor. Majd felirat: „Öntötte „Akkord” haranggyár Uzhorod 1934.”

Alatta a felirattól kiinduló lecsüngő rózsás virágfüzér. Majd a palást egyik oldalán felirat: „Ezen harang Isten dicsőségére készítettett a Badalói Református Egyház híveinek áldozatkészségéből Rácz Miklós lelkész Nagy Péter gondnok idejében az 1934. évben.”

A felirattal átellenben a palást másik oldalán címer, amelynek jobb oldala szőlőlevélből és fürtből, bal oldala búzakaralásból áll, egy kehely látható egy nyitott Biblián. A palást alsó részén a legfelső levélinda ismétlődik. Készült 1934.

Különböző évek folyamán többször is felújították a kőtemplomot úgy külsőleg, mint belsőleg. 1959-ben a templom tornyát is átfedték pléhvel, ami azelőtt tükörbádoggal volt bevonva. A tükörbádoggal adott fényvisszaverődés miatt a falut gyakran hívták „fényes” Badalónak.

A templom, az egyház most is maximálisan betölti a rendeltetését a lelkész és a presbiterek vezetésével. A gyülekezet jelenleg 900 személyt számlál. Rendszeresen minden vasárnap délelőtt és kedd délután istentisztelet van megtartva. Csütörtökönként bibliaóra, ima- és szövetségi órák. Vasárnaponként a gyerekek számára hittanóra, örömhírkör működik.

ÁRTATLAN ÁLDOZATOK

Az első világháborúban (1914–1918) az Osztrák–Magyar Monarchia kötelékében Badaló hadköteles férfiai is részt vettek. Sajnos, mint minden háború, ez is tragikusan ért véget, és 26 falunkbeli hősi halált halt a harcok különböző hadszínterein.

Ezek névsora:

1. Orosz Gyula – 20 éves
2. Péter Béla – 19 éves
3. Veres Albert – 41 éves
4. Szoboszlai Ignác – 30 éves
5. Kovács Dezső – 36 éves
6. Sárközi Elek – 22 éves
7. Kovács Lajos – 36 éves
8. Ferenczi Károly – 33 éves
9. Horváth Pál – 32 éves
10. Bíró Albert – 33 éves
11. Bíró Elek – 26 éves
12. Jakab Lajos – 25 éves
13. Szoboszlai Ignác – 27 éves
14. Erdélyi József – 40 éves
15. Ferenczi Elek – 20 éves
16. Járai Antal – 42 éves
17. Esze Gábor – 42 éves
18. Székely József – 43 éves
19. Bíró Lajos – 33 éves
20. Tóth Károly – 32 éves
21. Kovács Pál – 31 éves

- 22. Szalai Benjamin – 20 éves
- 23. Szalai Elek – 18 éves
- 24. Debreceni Károly – 43 éves
- 25. Bíró Gusztáv – 23 éves
- 26. Jakab Károly – 21 éves

Az első nagy sorsforduló az első világhégés után következett be. A mindaddig az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó terület Csehszlovákiához került, elszakítva az anyaországtól. A falu lakosai 20 évig éltek a cseh éra alatt. A nemzeti identitásuk csorbulásán kívül az akkor élő emberek nem panaszkodtak a megélhetési lehetőségeikre. Egyedülálló példaként történt meg, hogy a faluban működő magyar tannyelvű elemi (4 osztály) népiskolát a Csehszlovák állam pénzén, az akkori időkben modern 8 osztályos új iskola váltotta fel, ami a mai napig működik.

A következő sorsforduló a kárpátaljai magyarok életében 1938. november 2-án történt, ugyanis a terület az I. bécsi döntés értelmében ismét Magyarországhoz került.

A második világháború kitörése következtében Badaló hadköteles férfijai a magyar hadsereg kötelékében vonultak be a háborúba.

1944. november 13-án jelent meg a Beregszászi Városparancsnokság 2. sz. parancsa, amellyel elrendelte a 18 és 50 év közötti magyar és német férfiak behívását „háromnapos” helyreállítási munkára. A kárpátaljai magyarság súlyos tragédiája vette ezzel kezdetét. Ártatlan civil férfiak tízezreit ekkor hurcolták el munkaszolgálatra, és vált túlnyomó többségük fertőzések, éhínség és a fagy áldozatává.

1944. november 18-át követően, ahogy az egész Kárpátalja, úgy a Beregszászi járás magyarlakta településeiről is gyalogosan hajtották a pusztulásra szánt férfiakat Szolyvára. Az oda vezető út volt számukra a szenvedések és a megaláztatások kezdete. Rá kellett döbbernüük a szörnyű valóságra: a „málenkij robot”-ra való toborzás hazugság volt. A szolyvai táborban uralkodó iszonyú körülmények, az embertelen

bánásmód, a dizentéria- és a flekktífuszjárvány már ott sokuk sorsát megpecsételte. December közepe táján naponta százával haltak meg az elhurcoltak. Alig győzték az elhunytakat tömegsírokba elhantolni. Az alaposan megfogyatkozott férfiak csoportját fegyveres őrök kíséretében továbbra is gyalog, térdig érő hóban, éhen-szomjan, hiányos öltözékben, állati sorba lealacsonyítva kísérték a Kárpátok hágóin át. Onnan vasúton, marhavagonokba préselve vitték őket tovább a Szovjetunió haláltáboraiba, immár hadifoglyokká nyilvánítva, hogy ott haljanak éhen vagy valamilyen járvány végezzen velük. Becslések szerint több mint 40 ezer kárpátaljai magyart és németet zártak ukrainai, belorussziai, kaukázusi és más munkatáborokba.

1944-ben Badaló lakossága 1248 főt számlált, közülük 200 férfit hurcoltak el, ebből 88 ember nem tért haza.

A deportált férfiak halála az egész kárpátaljai magyarság sorsán súlyos nyomot hagyott. F fiatal emberek – apák, férjek, testvérek – pusztulása megannyi tragédia. Kevés olyan magyar család van Kárpátalján és a falunkban is, amely ne lenne érintett a történetekben.

1946-tól kezdve folyamatosan engedték haza az életben maradtakat, de az elhurcoltak legalább 70 százaléka nem látta viszont szülőföldjét. Csontjaik jeltelen sírokban porladnak Szolyvától a messze Szi-bériáig...

Falunk 1944-ben elhurcolt, soha haza nem tért áldozatainak névsora:

1. Bak András	9. Bíró Dezső
2. Bak István	10. Bíró Elek
3. Bíró Albert	11. Bíró Elek
4. Bíró Béla	12. Bíró Gusztáv
5. Bíró Béla	13. Bíró Gyula
6. Bíró Béni	14. Bíró Imre
7. Bíró Bertalan	15. Bíró Kálmán
8. Bíró Bertalan	16. Bíró László

17. Bíró Márton	48. Nagy József
18. Bíró Miklós	49. Nagy Pál
19. Bíró Pál	50. Paládi Gyula
20. Csóbi Bertalan	51. Paládi Péter
21. Debreceni Elemér	52. Pálfi Móríc
22. Debreceni Pál	53. Pápai Balázs
23. Esze Elek	54. Pápai Balázs
24. Esze Elek	55. Péter Albert
25. Esze Károly	56. Péter Béni
26. Hajdu Ferenc	57. Péter Gusztáv
27. Hajdu István	58. Péter Gyula
28. Illés Béla	59. Péter Gyula
29. Jakab Gyula	60. Péter Imre
30. Kállai Dezső	61. Péter Gusztáv
31. Kállai József	62. Polner Károly
32. Kálló István	63. Sárközi Béla
33. Kázmér Béla	64. Sárközi Gáspár
34. Kovács Béla	65. Sárközi Lajos
35. Kovács Dezső	66. Somók Ignác
36. Kovács Gáspár	67. Szabó Dezső
37. Kovács Gusztáv	68. Szabó Elek
38. Kovács Gusztáv	69. Szabó Károly
39. Kovács József	70. Szabó Zoltán
40. Kovács Károly	71. Szalai Dezső
41. Kovács Lajos	72. Szalai Károly
42. Lőrinc András	73. Székely Gyula
43. Nagy Béla	74. Székely Károly
44. Nagy Elek	75. Szilágyi Elek
45. Nagy Elek	76. Szoboszlai Ernő
46. Nagy Ferenc	77. Tót István
47. Nagy Gábor	78. Váradi János

79. Veres Albert

80. Veres Béla

81. Veres Béni

82. Veres Dezső

83. Veres Imre

84. Veres Imre

85. Veres Károly

86. Veres Lajos

87. Virág József

88. Virág Károly

Kárpátalját, így Badalót sem kerülte el a zsidók deportálása. Falunkban is kötelezővé tették minden zsidó embernek a sárga csillag viselését. A faluban békésen élt egymás mellett a magyar és zsidó lakosság. Egyforma volt a sorsuk, de beleszólt a politika. Összeszedték őket, szekéren vitték az asszonyokat és a gyerekeket. Sokan sírtak, pedig akkor még nem tudták, hogy haláltáborokba mennek, ahol nincs kegyelem senkinek, se a gyerekeknek, se az öregeknek.

1992 áprilisában a falu lakossága a község központjában emlékművet állíttatott, amelyen az elhurcolt zsidók névsora is megtalálható a második világháború és a sztálini terror áldozati mellett.

A fasizmus badalói áldozatainak névsora:

1. Schvarc Dávid – 1900

2. Schvarc Berta – 1903

3. Schvarc Irén – 1932

4. Schvarc Imre – 1938

5. Schvarc Móríc – 1903

6. Schvarc Etel – 1907

7. Schvarc Lébi – 1859

8. Schvarc Giza – 1865

9. Schvarc Erzsébet – 1932

10. Schvarc Albert – 1936

11. Schvarc János – 1931

12. Grósz Áron – 1868

13. Grósz Márton – 1906

14. Grósz Ernő – 1915

15. Grósz Etel – 1865

16. Grósz Ernő – 1917

17. Grósz József – 1940

18. Grósz Margit – 1908

19. Grósz Miksa – 1910

20. Fisch József – 1872

21. Fisch Ida – 1876

22. Fisch Jenő – 1917

23. Fisch Ernő – 1923

24. Fisch Mózes – 1920

25. Jung Ernő – 1938

26. Jung József – 1918

27. Jung Samu – 1931

28. Kállus Aranka – 1875

29. Kállus Áron – 1870

30. Kállus Jolán – 1924

31. Kállus Aranka – 1873	39. Mermelstein Szerén – 1902
32. Kállus József – 1902	40. Mermelstein Etus – 1930
33. Klein József – 1874	41. Mermelstein Béla – 1933
34. Mihály Zoli – 1880	42. Mermelstein Edit – 1939
35. Mermelstein Hermina –
1910	43. Mermelstein Szidor – 1868
36. Mermelstein Imre – 1939	44. Mermelstein Fáni – 1866
37. Mermelstein László – 1941	45. Róth Ignác – 1916
38. Mermelstein Jenő – 1903	46. Róth Róza – 1915
	47. Róth József – 1939

Az emléktáblán található névsor végén a következő idézet olvasható:

„Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyaláztatára van a népnek.”

Példabeszédek 14:34

A faluközösség a református egyház égisze alatt minden évben megemlékezik a sztálini terror és a fasizmus szörnyűségeiről és annak áldozatairól.

GVADÁNYI JÓZSEF: „MELLY FALUBA ESTEM, A' NEVE BADALÓ”

Nem sok falu dicsekedhet azzal a ténnyel, hogy a XVIII. században, 1763 és 1765 között két és fél évig a településen tartózkodott gróf Gvadányi József lovasgenerális, író, költő, a magyar felvilágosodás és a nemzeti nemesi ellenállás sajátos alakja.

1725. október 16-án született Rudabányán. Nála magasabb érzésű ember kevés volt történelmünkben, pedig apai ágon olasz ősökkel rendelkezett.

A szülők, Gvadányi János és neje, báró Pongrácz Eszter Rudabányára költöztek, ahol egy örökösödési per eredményeképpen kapták meg Rudabányát. 1686–1728-ig rézbányászatot folytattak az egykor gazdag rudabányai érclelőhelyek maradványán. Itt született 11 gyerekük, akik közül Gvadányi József volt a legidősebb.

Ismerkedjünk meg Gvadányi József életrajzának Badalóval kapcsolatos eseményeivel! Maga a költő így emlékezik: „A' hét esztendőig tartó Prussus háború után, 1763-dik Esztendőbe, meg-esvén a' békeség, Nemes Palatinális Regimentünk ... Hazánkba négy Vármegyék-re ki-osztattatván Qvártélyozásra, én mind Fő-Strázsa-Mester, edgyik részével Tekéntetes Nemes Bereg Vármegyébe estvén, személyem szerint, a' Tisza háton fekvő Badaló nevü faluba rendeltettem”.

Ezekkel a szavakkal vezeti be a költő azt a kezdő poétaként megírt terjedelmes költeményt (510 négysoros versszak), amelyet az irodalomtörténet mint *Badalai Quartélyozást* tart számon, és amelyekben, mint a szerző írja: „azon vidéknek és ottan való kvártélyozásom alatt történt dolgoknak leírása foglaltatik”.

A *Badalai Quartélyozást* a költő ott tartózkodásának harmadik évében, 1765-ben írta, de csak 1795-ben jelentette meg barátainak állhatatos sürgetésére több más versével egyetemben a következő címmel:

Únalmas órákban,
vagy-is
A' téli hoszszú estvéken
való
idő töltés.
A' mellyet
a' Versekben Gyönyörködőknek kedvekért
ki-adott
Gróf Gvadányi József
magyar lovas generális.
Pozsonyban
Wéber Simon Péter költségével és betűivel.
1795.

A mű többször nem jelent meg nyomtatásban, így a könyvészeti ritkaságok közé tartozik. A költeményt két részre oszthatjuk. Az egyikben a költő a tájat ábrázolja, a lakosság életéről, foglalkozásáról, szokásairól, erkölcséről ír. A másik részben zamatos humorral írja le a falusi élet eseményeit.

A költő kétféleképpen látja a vidéket. Egyrészt csodálkozik a táj szépségén és gazdagságán, másrészt pedig észreveszi a vidék nagyfokú elmaradottságát és vadságát.

„Melly faluba estem, a'neve Badaló,
Az ablakom előtt vagyon egy széles tó,
Igen ritkán fagy-bé, bár esik-is a' hó,
De ez tsak rétzeknek, és békáknak való.

Quártély házam körül vannak több motsárok,
Kákakkal, 's tsátéval bé-nőtt itt sok árok,
Akár melly oldalon sétálok, és járok,
Attúl tartok, hogy ne érjenek nagy károk.”

Megírja továbbá, hogy „a’ levegő ég tele van legyekkel, apró muslitzákkal, dongó bögyöökkel, szúnyogok rajával, a’ föld-is férgekkal, kígyókkal, békákkal, gőzű egerekkel”.

Mindent pusztítva jön a Tisza áradása, és ilyenkor nyúl, farkas, őz és mindennemű teremtmény fákon, bokrokon, dombokon keres menedéket, az ember pedig hosszú hetekig be van rekesztve a házba.

Megtudunk egyet s mást arról is, hogy az emberek mivel foglalkoznak, hogyan dolgoznak, miképpen öltözködnek. Az öltözködéssel kapcsolatban megtudjuk, hogy „... tél legyen, ősz, tavasz, akár nyár, fekete gubába Férfi, L’ány, Aszszony jár.”

„A’ gyümölsnek van itt igen nagy divattya,
Szálakon a’ Tiszán all-földre hordhattya
Ki-ki; s ott tserébe búzáért adhattya,
A’ mellyet szekéren házához hozhattya.”

A gyümölcészeten kívül nagy jelentőségű a halászat. Gvadányi aprólékosan részletezi a halászok munkájának minden mozzanatát.

Maga a mű szerkezete igen egyszerű: egy táncmulatság, vadászat és halászat leírása, s egy gyerekkori pajtás látogatása. Úgy látszik, nem volt valami eseménydús élete a főstrázsamester poétának a félreeső tiszaháti faluban.

A táncmulatságot együtt rendezik a falu bírójával, akit meg is nevez: Veres Miklós volt ekkor Badaló főembere.

A vadászaton részt vesz a falu református papja is, de mivel pórul jár, Gvadányi nem örökíti meg a nevét. Széchy Károly a *Magyar Történeti Életrajzok* című sorozatban megjelent monográfiájában megálapította, hogy a költő ottlétekor Bakos János volt a lelkész, és ő kezd-

te meg 1759-ben az anyakönyv vezetését. A költeményből megtudjuk, hogy a falunak volt zsidó lakosa is, és a cigányzenészt, aki a táncmulatságokon remekelt, Putyunak hívták. Részletesen írja le a költő a táncmulatságot, a felszolgált ételek és italok sokaságát, a mulatságon résztvevő leányzók, legények öltözetét és viselkedését.

Gvadányi József minden munkája tele van néprajzi megfigyelésekkel, s ezeknek a részletekig menő pontos leírásával. Az Únalmas órákban, vagy-is A' téli hoszszú estvéken való idő töltés című kötete például Badaló község népeletéhez tartalmaz adatokat 1765-ből.

A férfiak, asszonyok és lányok Nagyszőlösön szőtt fekete fürtösgebát viseltek. A lányok ünnepi öltözete: párta, szélnek eresztett függő pántlikákkal, ingválluk fekete selyemmel varrott és sárga sík csipkével prémezett. Csizmájuk piros, ráncosszoknyájukat a halmi vásárban veszik. A legények két üstökbe fonják a hajukat, nagy és erősen csörgő sarkantyúkat kötnek csizmájukra. A lányok zöld ládája liliumokkal festett, dunnájuk és recés fejeleik veres pamuttal vannak kirakva.

A lányok csak anyjukkal mehetnek táncba. A lányok piros csizmájukat a kezükben viszik, és csak a pitvarban húzzák fel. Tánc kezdetig és vacsora alatt a cigány Putyu „a' karszékre mindég, mint a Török, úgy ült”. Amikor pedig a tánc megkezdődik: „fel-ált mindjárt Putyu, egy székre gatyába, egy kis rövid száron pipa volt szájába.”

Ha a legény táncosnőjét át akarta adni valaki úrfélének, avagy nála magasabb rangú falusinak, akik tetszőleg nézték a lány ügyes mozgását, megforgatta előttük, és illemtudóan odakiáltotta: „ált adom szívesen, mint másét... mint a hintó kerék forog...”.

Ha kellett átvették, de ha nem akartak táncolni, azt felelték rá: „Jó kézbe van”.

Gvadányi a táncközi vacsorára a következő helyi ételeket rendelte a badalói vendégeinek:

„Levesnek két tyúkot főzzél-meg laskával, jó fazék káposztát pedig szalonával, tálaly jó nagy tálba patzalt is hurkával, a' hurkákat pe-

dig töltsd köles kásával. Egy tál gulyás húst-is fogsz te készíteni, két vén gunar lúdat meg-kell mellyezteni, meg-sütöd, szilvával kellettük töltöni, fél kost is; de ezt mind fel kell metélleni. Jól meg-sáfrányozzad mind az ételeket, borst, gyömbért ne kíméld, ad-meg az ízeket...”

Ivás közben tósztognak, a ráköszöntő kezébe veszi a kancsót, a gazda felé emeli, iszik és a gazda kezébe adja. A lányok „szemérmesen” isznak, „Ist” – mondják egymás felé intve, és szájukat megtörlik.

A tánc leírásánál a szerző szembeállítja az egyszerű nép életvidám és természetes vigadását a falusi jobb módú réteg mesterkéltséivel. Látjuk például, hogy a bíró tánc közben „fel fújta pofáját, a’ fejét tartá fent, nevettem, lábával mivel gyakran döbbsent”. A bíróné asszonyság pedig „szélit köténnyének fogta, pipes vala rázása fejének, pukli (pukedli) pedig vége majd minden léptének, mivel tartá eztet tántza szépségének”. A falusi legények tánc közben „üssed, üssed! kiáltották, a’ sarkantyújukat öszve tsattogtatták, magokat a’ tántzba kényessen ingatták, mint szél a’ vitorlát, lányokat forgatták”.

A vízi vadászatnak központi eseménye a csónak felborítása volt négy utasával. Be is sározódott a köztük levő református papnak a parókája és egész képe izsappal. „Ezt kiáltás között, pökdöste-is szája, a’ mellytül otsmány lett szegénynek dókája (dolmány)”. S még hozzá ki is kapott a szegény istenszolgája, ő lévén a ladik felfordulásának okozója. Így leckézteti a csónak kormányosa:

„Biblia, nem kormány kell a’ Pap kezébe,
A’ prédikátziót tartsa az eszébe,
Nints-is hajózásrúl, betű-is könyvébe,
Mért avattya magát más mesterségébe.”

A költő egy gyermekkori pajtása, akivel Egerben tanult együtt, s akiből katolikus pap lett, látogatóba jött Szatmárból ottani mulatozása közben. Egy alkalommal a pap nagyon meg szerette volna nyergelni a házigazda fakó lovát. Hiába figyelmeztette őt a vendéglátója, „hogy ezzel ő nagyot próbál, és oka ne legyen, ha követi halál”, ő csak kitar-

tott kívánsága mellett. Hiába volt a szó, „magát meg-baklotta, mivel nagy lovasnak ő magát tartotta”.

Látták is hamarosan a tisztelendő urat „a levegő égbe” repülni, úgyhogy mikor felszedték a földről, percekig nem tudott szegény szóhoz jutni.

Ám a látogatók hamarosan elmentek, a költő pedig panaszkodik: „Árván hagytak, éltem megint únalomba, Mert vendég ritkán jött ezen Qvártélyomba... Így töltöttem én itt harmad-fél esztendőt, minden társaságtúl, 's barátságtúl meddőt”. Vége van a tréfás históriának is, és a költő így búcsúzik tőlünk:

„Örvendek azoknak ha töltöm kedvetek,
A' kik gyönyörködnek olvasván Verseket.”

Ne csodálkozzunk azon, hogy az addig nagyvilági, nyüzsgő, változatos életet élő költő, lovas generális egy kissé unatkozott a félreeső tiszaháti Badalóban.

Mi pedig, Gvadányi József jó kétszáz éve megírt műveinek olvasói, a falunk lakói hálásak vagyunk a költő generálisnak, hogy költeményében megörökítette a vidék és falunk múltjának egy igen fontos részletét.

Rudabánya és Badaló előjárósága, az iskolák, óvodák vezetői évekkel ezelőtt felvették a kapcsolatot, ami elsősorban kultúráról, hagyományőrzésről, barátságról szól. A kölcsönös látogatások alkalmával górcső alá kerül az iskolák, óvodák, az önkormányzatok munkája. Kölcsönösen segítik, tájékoztatják egymást a folyó ügyek állapotáról, menetéről és jövőbeli terveikről.

Gvadányi József szelleme jelen van Badalóban.

PETŐFI SÁNDOR BADALÓBAN

Badaló lakosai rendkívül büszkék arra, hogy a településen járt, és rövid ideig ott tartózkodott a magyar nép lánglelkű költője, Petőfi Sándor.

A költő 1847 júliusában második felső-magyarországi útja során járt a vidéken. 1847. július 11-én Királyhelmecekről indulva, Leleszt érintve estére megérkezett Ungvárra. A Feketesas vendéglőben szállt meg. Maga Ungvár, a vegyes rutén, magyar, szlovák, német, zsidó lakosságú város nem nyerte meg tetszését. „Ungvár szörnyen komisz város. Piszkos és rendetlen. Éppen olyan, mint a részeg ember, ki pocskába bukott, s most sárosan tántorog hazafelé.”

Másnap Munkácsnak vette az irányt. Áthaladt az Ungvár és Munkács félútján fekvő Szerednyén. A délutáni órákban érkezett meg Munkácsra. Míg a kocsisa a lovakat ápolta, ő gyorsan megebédelt, és sietett megtekinteni a város legnagyobb nevezetességét, a várat. A városról egy szót sem ejtett, a várat is kedvetlenül szemlélte.

Munkácsot még a délutáni órákban elhagyhatta, mert aznap – július 12-i – úti levelét már Beregszászból keletzte.

Egy magyar kocsmában – az egykori Oroszlánban – szállt meg. „Munkáctól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros. Van benne gót templom, megye ház és magyar kocsmáros, ami nagy vigasztalás.”

Ekkor írta *Meleg dél van* kezdetű versét is.

Másnap, július 13-án indult tovább Beregszászból Szatmár felé. „Badaló mellett, Bereg és Szatmár megye közt jöttem át a Tiszán, a szép Tiszán. Úgy szeretem e folyót, talán azért, mert tetőtől talpig magyar: hazánkban születik és hazánkban hal meg, és épen az Alföldön vándorol keresztül, az én kedves Alföldemen. Badalóval csaknem

szemközt fekszik innen a Tiszán (tulajdonképpen túl a Tiszán) Cseke, és csekei temetőben Kölcsey Ferenc.” Petőfi az előző év őszén járt ott, felkereste a költő sírját, Nagyarnál megírta *A Tisza* című költeményét.

Tehát a kordokumentumok azt bizonyítják, hogy Petőfi Sándor 1847. július 13-án járt Badalóban, amikor Beregszászból jövet a badalói révnél kelt át a Tiszán, hogy találkozhasson a Szatmár vármegyei Erdődön lakó menyasszonyával, Szendrei Júliával.

Petőfi Sándor vidékünkön való tartózkodását több emlékmű is megőrökíti.

1911-ben Ungváron a költő tiszteletére emléktáblát helyeztek el az egykori Feketesas vendéglő helyén épült ház falán a következő szöveggel: „Ezen a téren állott a Feketesas-vendéglő, melyben 1847. július 11-12-ike között éjjel Petőfi Sándor megszállott. Emelte a Gyöngyösi Irodalmi Társaság 1911-ben.”

Badalóban a templom falára helyeztek emléktáblát: „A Szatmár megyei Erdődre menyasszonyához utaztában e szent falak tövében haladt el 1847. július 17-én Petőfi Sándor, a magyar nemzet világhíres dalnoka és a szabadságharc hősi halált halt apostola. Emlékét az idők végeztéig megőrzik a dalaira dobbanó magyar szívek. E táblát a szebb magyar jövőért Petőfi szellemében dolgozó Kárpátaljai Magyar Faluszövetség állította 1938 nyarán.” Az emléktáblára tévesen került a július 17-i dátum. Az úti levelek tanúsítják, hogy ekkor már ötödik napja Szatmáron tartózkodott a költő, Badalón július 13-án haladt át.

Emléktábla került az egykori Oroszlán fogadó falára is Beregszászban.

Ungváron 1990. szeptember 29-én leleplezték le Ferenczi Béni Petőfi-szobrának egyik példányát, Beregszászban pedig 1991. március 15-én állítottak szobrot a költőnek.

A badalói templom falán lévő emléktáblát a csehszlovák érában állították. Ez az esemény országos magyar ünneppé volt nyilvánítva. Erről tanúskodik egy korabeli plakát:

„Kárpátalja magyarságához!

A Kárpátaljai Magyar Faluszövetség

1938. augusztus 14-én

Hrabár Konstantin

kormányzó úr védnöksége alatt a

tiszaparti Badalón

Petőfi Sándor

emlékezetére ottani ősi református templom

falában

Országos Magyar Ünnepe

(tovább a szöveg nem olvasható, összerosódik)

Magyar Testvérek!

Férfiak, asszonyok! Lányok és legények!

Augusztus 14-én vasárnap reggel öltöztetek ünnepi ruhát és igaz magyar érzéssel szívetekben menjetek Badalóba, a nagy magyar testvéri találkozóra.

A Petőfi ünnepen ott kell lenni mindenkinek, aki magyarnak vallja magát, továbbá mindazoknak, akiket a magyar kultúra érdekel és az itt élő nemzetek közti egyetértést őszintén kívánják.

Szeretettel hív és vár benneteket:

a Kárpátaljai Magyar Faluszövetség”

Az utódok nem felejtenek. Több mint egy évtizedes hagyomány, hogy a badalóiak az egyház és a KMKSZ közös rendezésében a költő születésnapján (január 1.), illetve az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kitörésének évfordulóján (március 15.) minden évben ünnepi megemlékezést tartanak.

FERENCZI TIHAMÉR

1941. november 24-én a Tisza-parti Badaló községben született. Ma is itt él, édesanyja halála óta közeli rokonai családjával egy fedél alatt.

Az M. Takács Lajos magyarországi irodalomtörténész közreműködésével a debreceni klinikán történt szemműtétje sokat javított a vele született látáshibán, de ma is rokkantsági állományban van.

Általános és középiskolai tanulmányait szülőfalujában végezte. 1966-ban érettségizett. 1965 óta publikál kárpátaljai lapokban: *Kárpáti Igaz Szó*, *Vörös Zászló* (a *Beregi Hírlap* elődje), *Hatodik Síp*, *Együtt*. Több költeménye megjelent ukrán fordításban, illetve magyarországi folyóiratokban, a *Kárpáti Kalendárium* irodalmi mellékleteiben. Önálló kötetei mellett számos antológia és almanach társszerzőjeként vált ismertté: *A várakozás legszebb reggelén* (1972), *Szivárványszínen* (1977), *Lendület* (1982), *Sugaras utakon* (1985), *Égyűrűk* (1987), *Vergődő szél* (1990), *Töredék hazácska* (1994), *Verecke* (2003), *Viszontlátás* (2008).

Első önálló kötete *Szívem volt már minden* címmel 1979-ben jelent meg a József Attila Irodalmi Stúdió könyvtára sorozatban, ezt követte a *Vízjel* (2000), *A csenden túl* (2004), *Tölgyből gerincet* (2011), *A magány templomában* (2014). A magyar irodalom Kárpátalján 1945–1990 című monográfiájában Pál György irodalomtörténész az ő költészetét is elismerően értékelte. 2001-ben megkapta a Magyar Írószövetség elnökének elismerő oklevelét.

Egyéniségére a természetes szerénység, költészetére a halkszavúság és nemes egyszerűség jellemző. Egyformán érzékeny a szűkebb és tágabb létközeg jelenségei iránt. Mondanivalóját legtöbbször sokkolóan rövid egy-egy gondolatmenetet lakonikus tömörséggel megfogal-

mazó versekben fejezi ki. Kimondatlanul is azt vallja, hogy a létezés egész világunkat átható problematikájának feloldása elsősorban a szűkebb közegben érzékelhető emberi gyötrelmek kimondásával, csillapításával kísérelhető meg. E tekintetben költészete kétségtelenül irodalmunk sajátosnak nevezhető és megbecsülendő értékei közé tartozik.

Az utóbbi időben nem publikál. Amikor megkérdeztem tőle, mi ennek az oka, határozatlan választ adott. Elfogyott volna az ihlete? Közömbössé vált? Megsértődött, dacol valamiért? Nem tudni.

1995. november 4-én meghalt az édesanyja, aki az egyetlen igazi támasza volt egész életében. Még kora gyerekkorában elváltak a szülei. Édesanyjával élt, aki, ha nehéz körülmények között is, mindent biztosított számára, amit a többi falubeli gyerek megkapott. Azonban a szembetegsége hátráltatta részt venni azokban a játékokban, amikben az iskolatársai részt vehettek.

A szovjet érában jobban a figyelem középpontjában állt. Többen és többen jártak hozzá költőtársai, rendszeresen hívták író-olvasó találkozókra, állandó vendége volt az iskolai és könyvtári rendezvényeknek.

Beszélgetésünk során úgy éreztem, hogy a legnagyobb tisztelettel és szeretettel beszél Nagy Zoltán Mihály költőtársáról, aki sokat segített különböző problémái megoldásában, és akinek meghallgatja a véleményét.

Ha a kedves olvasó találkozna Ferenczi Tihamérral a badalói utcán, el sem képzelné, mennyi érzelem, feszültség, érték lakozik ebben a törekeny, túlságosan szerény, kissé félszeg, enyhén szólva puritánul öltözködő emberben, aki semmiféle kiváltságra nem tart igényt.

A családi ház hátsó részén van kialakítva a lakrész, ahol egyedül él. Egyáltalán nem aggregényi viszonyok uralkodnak itt, mindenütt tisztaság és rend.

Mi, badalóiak tisztelettel és szeretettel viszonyulunk Ferenczi Tihamérhoz, falunk szülöttjéhez és lakójához annak a reményében, hogy egyszer megtörik a csend, ismét megjelenik a múzsa, és tollat fog a költő.

KERESZTYÉN BALÁZS

Falunk ismert lakója volt Keresztyén Balázs helytörténész, tanár.

1949. január 15-én született Nagyberegen. 1956-ban szüleivel együtt költöztek Badalóba. Az elemi iskolai tanulmányait már Badalóban kezdte. Jó tanuló volt, de különösképpen nem tűnt ki a társai köréből. Élte az átlagos falusi gyerekek életét. Irodalmi génjeit édesanyjától, Juliska nénitől örökölte, aki árva gyerekként nőtt fel, és élete végéig aktív résztvevője és szereplője volt a faluban megtartott rendezvényeknek. Balázst már kora gyerekkorában érdekelték az emberi sorsok, a történelem, az irodalom. Az egyik írásában megjegyzi, hogy elemi iskolás éveiben minden nap elhaladt a badalói templom falába beépített Petőfi-emléktábla mellett, és – ahogy írja – „nyomdokain taposva ő lett az útmutatóm”.

A beregszászi Kossuth Lajos középiskola befejezése után sikeresen felvételizett az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakára. Az egyetem befejezése után Nagyszőlőse költözött, ahol családot alapított évfolyamtársával, a nagyszőlősi születésű Erzsikével. Házasságukból két fiúgyermek született.

1972 óta magyar nyelv- és irodalomtanárként dolgozott az egyik helybéli iskolában.

A tanítás mellett foglalkozott a helytörténeti jellegű írásokkal. Jelentős művei közé tartozik a *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*, amely a Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó gondozásában jelent meg 2001-ben. Novellái, elbeszélései különböző antológiákban láttak napvilágot.

Egyetlen bátyja, József jelenleg is Badalóban éli nyugdíjas éveit.

RÉGI IDŐK HAGYOMÁNYAI, SZOKÁSAI

A kender feldolgozása

A régi időkben az emberek igyekeztek mindenben önellátóak lenni, így az öltözetükhöz és egyéb tárgyaikhoz használt vásznat és maguk állították elő.

A kenderültetéstől a fonal elkészítéséig fáradtságos út vezetett. Két részre osztották az elvetett kendert: virágos kenderre és magos kenderre. Előbb a virágos kendert nyűtték ki és áztatták be. A magos kendernek megszédtek a magját, ezzel biztosították a jövő évi vetést, és csak aztán áztatták be. Két hétig áztatták, majd hazavitték és kiszárították. A szárítás után törőn megtörték, majd lábbal megtaposták. A taposás után gerebenen meghúzták, hogy sima legyen, míg szösz nem lett belőle. Utána kerek guzsalyon fonták a szösz, ebből lett a fonal. Fonalgombolyítón átdolgozva gombolyagba gyűjtötték a fonalat, amit aztán tekeréssel feltettek az esztovátára, majd nyüstbe fogták és bordába rakták. Ezután megkezdődött a vászon szövése. Általában decemberben beállították az esztovátát valamelyik szobába, és tavaszig dolgoztak rajta. A vászonból lepedőt, zsákokat, abroszt, inget, nadrágot készítettek.

A fonalat három osztályba sorolták:

- a legjobb fonalból pamutkendőt és vászonanyagot készítettek, amiből aztán különböző használati termékek születtek;
- a másodosztályú fonalból zsákokat készítettek, amiben általában lisztet tároltak;
- a harmadosztályú fonalból lett a csepi, amit megfestettek, és különböző mintájú pokrócot szöttek belőle.

Az idősebb embereknel a sifonban a mai napig találni házi szöttek zsákokat, abroszokat, lepedőket. Sok helyen megmaradtak, mint

muzeális érték, a szövéshez használatos eszközök: kerek guzsaly, esztováta, borda, nyüst, vető, csöllő, levélke.

Fonó

Elterjedt szórakozási lehetőség volt a fiatalok körében a fonó. Csak azok a fiatalok vehettek részt, akik megáldoztak, vagyis betöltötték a 14. életévüket.

A fonó abból állt, hogy a barátnők a téli időszakban összejártak egymáshoz, sorrendet követve. A faluban egyszerre több fonó is volt. A fonóban a lányok szöszből fonták a fonalat. A fiúk kettesével-hármasával vagy akár nagyobb csoportokban betértek a fonóba.

Szokásban volt a leselés, ami abból állt, hogy a fiúk elvették a házi lánytól az orsót, amit úgy kellett kiváltani, hogy meg kellett csókolni a fonóban levő összes fiút. Azonban a lány, ha valamilyen oknál fogva nem váltotta ki az orsóját, a fiúk lemotollálták az orsón lévő fonalat, majd eltörték vagy a kútba dobták az orsót. Aki eltörte az orsót, annak meg kellett csináltatnia.

A fonó idejében rendezték meg a mulatságokat is, amikor a fiatalok egyik fonóból a másikba jártak szórakozni. Minden fonóba vittek egy citerát, vagy ha nem volt, akkor fésűbe cigarettapapírt tettek, és ez szolgáltatta a zenét. A fiúk felkérték táncolni a lányokat. A fonó általában 12 óráig tartott. Reggel a fiatalok dolgozni mentek: a lányok csoportosan kapálni jártak a gazdákhöz, a fiúk pedig édesapjuknak segítettek a földművelésben és állattartásban.

Lekvárfőzés

Hanyatlásban lévő foglalkozás, de vidékünkön, köztük Badalóban is, ha nem is a régi mértékben, de megtalálható és még mindig vannak hagyományai.

A lekvárfőzés igen időigényes munka. A legfinomabb lekvárt a vidékünkön leginkább elterjedt „nemtudom” és berbencei szilvából lehet főzni.

A jól megmosott szilvát, fajtától függően kimagozzák, vagy mint a „nemtudom” szilvát, egyenesen a rézüstbe teszik, amelyet egy sárral kitapasztott katlanba helyeznek. A vitorlát és a kavaró rudat általában mesterember vagy maga a gazda készíti.

Miután az üst alatt égő tűz hatására benne lévő szilva elkezd „olvadni”, levet enged, ezután folyamatosan adagolják hozzá a többi elkészített szilvát. Míg a héj, a hús és a mag el nem válik egymástól, folyamatosan kavarni kell, mert odakozmál. A szétfőtt gyümölcsöt kiszedik, cibererostán kidörzsölik a magját. Az üstöt közben kitisztítják, majd visszamerjük a ciberét és újra főzni kezdik. Ezt a folyamatot öregítésnek nevezik, ami akár 12 órát is igénybe vehet. Akkor van kész a lekvár, ha a lefele fordított kanálban megmarad, nem folyik ki.

A lekvárfőzéshez általában mindig rézedényt használtak, mert úgy tartották, hogy a rézedényben főtt lekvár nem színezi feketére a fogakat. Ám ilyen rézüstjük csak a gazdagabb embereknek volt, a szegényebbek kölcsönkértet használtak, amiért pénzzel vagy lekvárral fizettek.

Kétféle eljárással sűrítették a lekvárt. Volt, ahol hosszú órákon át kevergetve főzték. A másik módszer szerint szilkébe rakták, és általában kenyérsütés után betették a befűtött kemencébe.

A jól elkészített szilvalekvár évekig is elállt. Az edények tetejére vékonyan disznózsírt kentek, majd hólyagpapírral lekötözték. Ma már egyre kevesebben fognak bele hagyományos lekvárfőzésbe, mert nagyon munkaigényes. Lassan eltűnnek a rézüstök, kiöregednek a „nemtudom” és berbencei szilvafák, elkopnak a gallyakkal, venyigével fűtött kemencék is.

Környekünkön a Gecsei Községi Tanács igyekszik e szép és hasznos régi hagyományt megőrizni. Minden évben nagysikerű lekvárfőző versenyt rendeznek, amelyen részt vesznek a szomszéd falvak csapatai is. Ez igen nagy idegenforgalmi látványosságnak számít.

BADALÓ JELENE ÉS JÖVŐKÉPE

Badaló lakosainak az élete a korábbi időkhez képest a mai napra jelentősen megváltozott. Megszűnt a közös gazdaság, a járási központban megszűntek, tönkrementek a gyárak és üzemek, valójában megszűntek a munka- és kereseti lehetőségek. A falu elcsendesedett és lassan kezd kiürülni. Egyre több az eladó ház, lelassultak az építkezések, a határban egyre több a megműveletlen, parlagfűvel benőtt, elhanyagolt terület. A kultúrház kong az ürességtől. A sportpályák is lassan elnéptelenednek. A férfi lakosság színe-java, sok fiatal házaspár, sok fiatal ifjú és leány keresi külföldön a megélhetési lehetőségét, vagy végzi iskolai tanulmányait. Sok idősebb szülő marad magára bizonytalanságban és magányban, mert a fiatalok távollétre vannak kényszerülve. A meglévő problémák megoldását nagyban hátráltatja a nem csendesedő koronavírus-világjárvány is.

Egyedüli erő, ami összefogja a faluközösséget, a református egyház, ami maximálisan teljesíti a feladatát. A falu élete szinte felpetreződül, amikor valamilyen vallási vagy állami ünnep alkalmából a külföldön tartózkodók egy pár napra hazalátogatnak.

Milyen a közösség jövőképe? Sajnos a kilátások nem megnyugtatóak. Az országban nagy a politikai és gazdasági káosz. Ukrajna már hat éve úgynevezett hibrid háborút folytat a keleti régióban, aminek a végét ma még nem látni. Amíg ennek nincs vége, gazdasági fejlődésre semmi remény. Az életszínvonal egyre csak zuhan, az elszegényedés folytatódik. A kilátások az általános javulásra egyre homályosabbak. Kérlelhetetlen politikai harc folyik a különböző pártok között. Az adminisztrációs reformok kellős közepén vagyunk. Változnak a területek, járások határai. Új közösségek jönnek létre. Hogy miként fognak

ezek funkcionálni, ez a jövő kérdése. Maradjunk annyiban, hogy a remény hal meg utoljára.

Némi bizakodásra ad okot a Szijjártó Péter magyar és Dmitro Kuleba ukrán külügyminiszterek által aláírt nemzetközi szerződés, amely többek között a Badaló–Tarpa határátkelőhely megnyitásáról is szól. Ha erre sor kerülne, teljesen új lehetőségek nyílnának Badaló község fejlődése szempontjából.

A FELHASZNÁLT FONTOSABB FORRÁSMŰVEK:

Csernicskó István: Tiszán innen. Társadalomtudományi tanulmányok. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest

Dupka György: Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944–1946). Ungvár–Budapest, 1993

Dr. Esze Tamás: Tarpa és Esze Tamás. Nyíregyháza, 1966

Felhősné Császár Sarolta, Küllős Imre, Molnár Ambrus, Szalay Emőke: Magyar református egyházak javainak tára. Budapest, 2000

Gróf Gvadányi József: Ünalmas órákban, vagy-is A' téli hosszú estvéken való idő töltés. Pozsony, 1795

Gulácsi Lajos: Dr. Forgón Pál püspök születésének 75. évfordulójára. Beregszász, 1988

Horvát Zoltán György, Kovács Sándor: Kárpátalja kincsei. Budapest, 2002

Ivaskovics József, Palkó István, Kohán László: Kárpátaljai református templomok. Ungvár–Beregszász, 2000

Keresztyén Balázs: Irodalmi barangolások a Kárpátok alján. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993

Keresztyén Balázs: Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon. Budapest–Beregszász, 2001

Kovács Sándor: Tudnivalók Kárpátaljáról (Földrajza, közigazgatása, lakossága, történelme, egyházai, gazdasága, kultúrája).

Lehoczky Tivadar: Beregvármegye monographiája, III. kötet. Ungvár, 1881

S. Benedek András: A tettenérhető történelem. Kárpátaljai nemzeti- és kultúrtörténeti vázlat. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993

Váradi-Sternberg János: Századok öröksége. Gondolat kiadó – Kárpáti Kiadó, Budapest–Uzsgorod, 1981

Zubánics László: Régmúlt virágok illata. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2002

A Szolyvai Emlékpark-bizottság hírlevele – 2002. november 16. Ungvár–Szolyva

Veres Csilla, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakos hallgatójának szakdolgozata, 2004

Шершун И. П.: Советское строительство в Закарпатье (1946–1958 гг.). Автореферат. Ужгород, 1974.

Лаборатория науки и производства – Очерк о Закарпатской государственной сельскохозяйственной опытной станции. Издательство «Карпаты», Ужгород, 1966

Закарпатський державний обласний архів:

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 196;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 181;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 114;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 124;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 114;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 17;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 18;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 23;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 225;

ФР – 1681 оп. I. єд. хр. 207;

ФР – 968 оп. I. єд. хр. 1,2;

ФР – 968 оп. I. єд. хр. 13;

ФР – оп. I. єд. хр. 14;

KÉPMELLÉKLET

Zem Slovensko *Sodkara Su* Notariát *Wiede*
 Zupa *Svecega* Obec *Mačias*
 Okresný úrad *Sodkara*

Prehľad sčítacieho obvodu.

(all to not register "Prehľad sčítacieho obvodu" in printed form attached to the census. The table shows the results of the census in the district of 4, 5, 7 & 8. The names of the districts are given in the first column. The names of the districts are given in the first column. The names of the districts are given in the first column.)

Sčítací obvod *69120* Sčítací obvod *Súvisek*

Číslo domu	Název domu	Číslo domu	Dom 1921	Název domácnosti dom	Číslo domu	Dom 1921
1	<i>Wieda</i>	14	/	<i>Wieda</i>	1	/
2		20	/	<i>Wieda</i>	2	/
3		21	/	<i>Wieda</i>	3	/
4		22	/	<i>Wieda</i>	4	/
5		23	/	<i>Wieda</i>	5	/
6		24	/	<i>Wieda</i>	6	/
7		25	/	<i>Wieda</i>	7	/
8		26	/	<i>Wieda</i>	8	/
9		27	/	<i>Wieda</i>	9	/
10		28	/	<i>Wieda</i>	10	/
11		29	/	<i>Wieda</i>	11	/
12		30	/	<i>Wieda</i>	12	/
13		31	/	<i>Wieda</i>	13	/
14		32	/	<i>Wieda</i>	14	/
15		33	/	<i>Wieda</i>	15	/
16		34	/	<i>Wieda</i>	16	/
17		35	/	<i>Wieda</i>	17	/
18		36	/	<i>Wieda</i>	18	/

Az 1921-es népszámlálás badalói jegyzéke (1. oldal)

Gvadányi József író

*Gvadányi József „Badalai
quártélyozás” című könyvének
hasonmás kiadása*

*Gvadányi József „Egy falusi
nótáriusnak budai utazása...”
(1790)*

Kárpátalja magyarságához!

A Kárpátaljai Magyar Faluszövetség 1938. aug. 14-én

Hrabár Konstantin

kormányzó úr védnöksége alatt a tiszaparti Badalón

PETŐFI SÁNDOR

emlékeztelére az ottani ősi református templom falában

ORSZÁGOS MAGYAR ÜNNEP

korunkban emlékeztetni kell arra, hogy a magyar kultúránk nemcsak a szabadság lényegét képviseli, hanem a szabadság lényegét képviseli. A magyar kultúránk nemcsak a szabadság lényegét képviseli, hanem a szabadság lényegét képviseli. A magyar kultúránk nemcsak a szabadság lényegét képviseli, hanem a szabadság lényegét képviseli.

MAGYAR TESTVÉREK!

Férfiak, asszonyok! Lányok és legények!

Bejövök a háza, és minden magyar testvérrel együtt részt vesz a magyar kultúra lényegében
szellemében Badalón, a magyar kultúra lényegében

A Petőfi ünnep az a nap, amikor minden magyar testvérrel együtt részt vesz a magyar kultúra lényegében
szellemében Badalón, a magyar kultúra lényegében

Ünnepünkkel a magyar kultúra lényegében

Kárpátaljai Magyar Faluszövetség

1938-as plakát a Petőfi-emléktábla avatásáról

A Nagynyárfa a töltés mellett

Badalói református templom (Fortapan, 1930)

Badalói tekepálya az 1930-as években (Facebook)

A Barátság park emlékköve (1972)

*A Barátság park
(a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulója tiszteletére, 1972)*

A Barátság park megnyitó ünnepsége

Népi hagyományok Badalóban – pokrócszövés

Badalói falusi porta előtt (1960-as évek)

Helyi vadásztársaság (2020)

Településnévtáblák: új és régi

Gvadányi József Általános Iskola

Gvadányi József Általános Iskola

Emléktáblák az iskola falán

A református templom

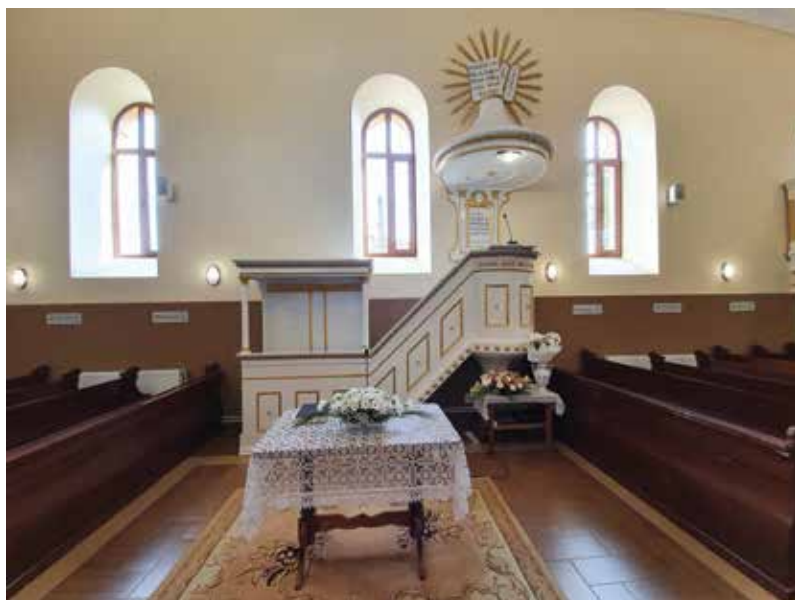
Orgona a templomban

Emléktáblák a templomban

A református parókia

Szószék a templomban

A református templom egyik kelyhe

Református temető

Izraelita temető

Családdorvosi rendelő

Közsegháza

Óvoda

Mártírok emlékpark

Kulturház

Parkrészlet

Petőfi Sándor emléktáblája a református templom falán

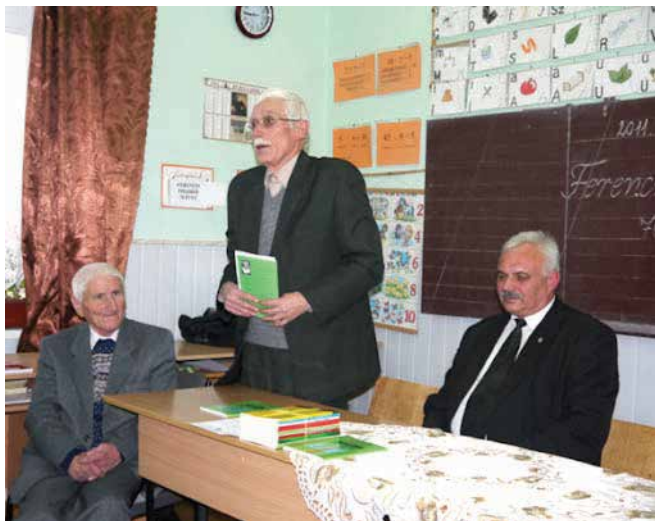
Petőfi Sándor emléktáblája a kultúrház falán

Ferenczi Tihamér

Ferenczi Tihamér „Tölgyből gerincet” című kötetének címlapja

*Ferenczi Tihamér 70. születésnapjának méltatása a helyi általános iskolában
(balról jobbra: Ferenczi Tihamér, Nagy Zoltán Mihály, Dupka György)*

Keresztyény Balázs